מאימתי פרק ראשון תענית יא.

אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון. ואם תאמר הרי יוכבד [1]נולדה בין החומות ואומו העת עת רעב היה ועי"כ שימשו מטותיהן בשני רעבון ים לומר דלכ"ע לא הוי אסור אלא למי שרוצה לנהוג עצמו בחסידות ויוסף לא שימש אבל שאר בני אדם שימשו: **אמר** שמואל כל הישב בתענית נקרא חוטא. וקשיא דאמרינן בפ' המוכל (נ"ק דף לא: ושם) המוכל בעצמו רשאי אבל אחרים שאכלו בו מייבים ומפרש התם הא דקאמר המוכל בעצמו רשאי אמר שמואל דיושב בתענית אלמא משמע דשמואל קאמר דיושב בתענית לא נקרא חוטא וים לומר דוקאי הוי חוטא כדאמרינן הכא מקל וחומר ממזיר ומה מזיר אלא ציער עצמו מיין וכו' אבל מכל מקום המלוה שהוא עושה התענית גדול יותר מן העבירה ממה שהוא מצער נפשו דמלוה לגדור כדאמרינן (שוטה דף ג.) הרואה שוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין ומכל מקום יש קצת חטא מידי דהוה [2]אתענה תענית חלום בשבת דקודעין גזר דינו ונפרעין ממנו תענית של שבת ומאי תקנתיה [3]: ליתי תעניתא לתעניתיה [4]: כאילו

[1]והנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט לאכול בשר ושתות יין אכול ושתו כי מחר נמות ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון: זו מדת בינונים. שילמין מן המיתה כדכתיב כהו כי מחר נמות: **אתיו אקחה יין ונסבאה שכר והיה כזה יום מחר.** גדול יותר מאד: **הצדיק אבד ואין איש שם על לב.** מפני מה הוא מת. מפני הרעה נאסף הצדיק מפני שלא יצטער הוא ברעה ואחר שהיא גזרה מלפניו כי מפני הרעה נאסף הצדיק. ל"א מפני רעות של אלו הוא נאסף שאין הקב"ה רוצה שיבקש עליהם רחמים: **כעים.** מלי לגיעה[2] ורגלין לתתה בין שתי נדבכי העליים: הכי גרסינן **אבריו של אדם הן מעידין בו שנאמר ואסף עדי לשון רבים נאם ה': מאי דכתיב אל אמונה ואין עול כשם שמשלם כו' כך משלם לרשעים בעולם הזה.** כדי לטורדן מן העולם הנא ולכתיב (דברים ז) ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו: **ואין עול.** שאין עושה (ד) דין בלא דין אמת ודק: **צדיק וישר.** מצדיק הדין על הצדיקים לפרוע מהם ועושה טובה וישרות עם הרשעים לפרוע כל זכותם בעולם הזה כדי לטורדן: **כיד כל אדם יחתום.** כותב מעשה כל אדם ומחתים (ה) יד על כל מעשיו: **למען אלדך בדרך.** שהוא מצדיק עליו בדבריך שאתה מראה לו (ו): [6]**לשמואל קדוש יהיה אגדל פרע קאי.** ששערו אסור בהנאה אבל הוא עצמו לא נקרא קדוש. ולר' אלעזר מותא דסליק כתרגומו מאסר מותא על הנפש פשט המקרא על שנטמא נמת: **וכי באיזה נפש חטא זה.** מי הרג שנקרא חוטא שאין מצוה לצער עצמו כדאמרינן לציקי [7]מי מכלי האי עלמא (והאיך) מי שני להו בתמ' הוריות (פ"ג דף י.): **נקרא קדוש.** ריישא דקרא קא דרים בשביל שמתון כך מתמרקין עוונותיו שמתענה:

אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון. [1]נולדה בין החומות ואומו העת עת רעב היה ועי"כ שימשו מטותיהן בשני רעבון ים לומר דלכ"ע לא הוי אסור אלא למי שרוצה לנהוג עצמו בחסידות ויוסף לא שימש אבל שאר בני אדם שימשו: **אמר שמואל כל הישב בתענית נקרא חוטא.** וקשיא דאמרינן בפ' המוכל (נ"ק דף לא: ושם) המוכל בעצמו רשאי אבל אחרים שאכלו בו מייבים ומפרש התם הא דקאמר המוכל בעצמו רשאי אמר שמואל דיושב בתענית אלמא משמע דשמואל קאמר דיושב בתענית לא נקרא חוטא ים לומר דוקאי הוי חוטא כדאמרינן הכא מקל וחומר ממזיר ומה מזיר אלא ציער עצמו מיין וכו' אבל מכל מקום המלוה שהוא עושה התענית גדול יותר מן העבירה ממה שהוא מצער נפשו דמלוה לגדור כדאמרינן (שוטה דף ג.) הרואה שוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין ומכל מקום יש קצת חטא מידי דהוה [2]אתענה תענית חלום בשבת דקודעין גזר דינו ונפרעין ממנו תענית של שבת ומאי תקנתיה [3]: ליתי תעניתא לתעניתיה [4]: כאילו

דיתיב בארבא אי נמי דקאזיל מאוונא לאוונא רב פפא כל פרסה ופרסה אכיל חדא ריפתא קסבר משום מעיינא אמר רב יהודה אמר רב [4]כל המרעיב עצמו בשני רעבון ניצל ממיתה משונה שנאמר [1]ברעב פדך ממות מרעב מיבעי ליה אלא הכי קאמר בשכר שמרעיב עצמו בשני רעבון ניצול ממיתה משונה אמר ריש לקיש [2]אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון שנאמר [2]ויוסף ילד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב תנא [6]חסוכי בנים משמשין מטותיהן בשני רעבון תנו רבנן [3]בזמן שישראל שרויין בצער ופירש אחד מהן באין שני מלאכי השרת שמלוין לו לאדם ומניחין לו ידיהן על ראשו ואומרים פלוני זה שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת צבור תניא אידך בזמן שהצבור שרוי בצער אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלום עליך נפשי ואם עושה כן עליו הכתוב אומר [3]והנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן אכול בשר ושתות יין אכול ושתו כי מחר נמות מה כתיב בתריה ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון עד כאן מדת בינונים אבל במדת רשעים מה כתיב [4]אתיו אקחה יין ונסבאה שכר והיה כזה יום מחר מה כתיב בתריה [5]הצדיק אבד ואין איש שם על לב כי מפני הרעה נאסף הצדיק [6]אלא יצער אדם עם הצבור שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הצבור שנאמר [6]וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה וכי לא היה לו למשה כר אחת או כסת אחת לישב עליה אלא כך אמר משה הואיל וישראל שרויין בצער אף אני אהיה עמהם בצער וכל המצער עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור [7]ושמא יאמר אדם מי מעיד בי אבני ביתו של אדם וקורות ביתו של אדם מעידים בו שנאמר [7]כי אבן מקיר תזעק וכפים מעץ יעננה דבי רבי שילא אמרי שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם הן מעידין עליו שנאמר [8]כי מלאכיו יצוה לך רבי חידקא אומר [7]נשמתו של אדם היא מעידה עליו שנאמר [9]משוכבת חיקך שמור פתחי פיך ויש אומרים אבריו של אדם מעידים בו שנאמר [10]אתם עדי נאם ה' [11]אל אמונה ואין עול אל אמונה כשם שנפרעין מן הרשעים לעולם הבא אפילו על עבירה קלה שעושין כך נפרעין מן הצדיקים בעולם הזה על עבירה קלה שעושין ואין עול כשם שמשלמין שכר לצדיקים לעולם הבא אפילו על מצוה קלה שעושין כך משלמין שכר לרשעים בעולם הזה אפילו על מצוה קלה שעושין צדיק וישר הוא [6](אמרו בשעת) פטירתו של אדם לבית עולמו כל מעשיו [7](נפטרין) לפניו ואומרים לו כך וכך עשית במקום פלוני ביום פלוני והוא אומר [7](הין) ואומרים לו חתום וחותם שנאמר [12]ביד כל אדם יחתום ולא עוד אלא שמצדיק עליו את הדין ואומר להם יפה דנתוני לקיים מה שנאמר [13]למען תצדק בדברך אמר שמואל כל הישוב בתענית נקרא חוטא [6] סבר כי האי תנא דתניא [6]ר' אלעזר הקפר ברבי אומר מה תלמוד לומר [14]וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי באיזה נפש חטא זה אלא שציער עצמו מן היין והלא דברים קל וחומר ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא המצער עצמו מכל דבר ודבר על אחת כמה וכמה ר' אלעזר אומר נקרא קדוש שנאמר [15]קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו ומה זה שלא ציער עצמו אלא מדבר אחד נקרא קדוש המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה ולשמואל הא איקרי קדוש ההוא אגידול פרע קאי ולר' אלעזר הא נקרא חוטא ההוא דסאיב נפשיה ומי אמר רבי אלעזר הכי והאמר ר' אלעזר לעולם יומד אדם עצמו כאילו

תנא חשוכי בנים משמשין מטותיהן בשני רעבון. חייב אדם לצער עצמו עם הצבור, שבזמן שפורש עצמו מן הצבור שני מלאכי השמ' המלוין לו מניחין ידיו על ראשו ואומרים פלוני שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת ישראל. אלא מיבעי ליה לצעורי עם הצבור, שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הצבור, שנאמר וידי משה כבדים וגו', וכי לא היה לו כר או כסת לישב בה, אלא רצה להיצטער בצער ציבור. ושמא יאמר מי מעיד בו. אבני ביתו שנאמר כי אבן מקיר תזעק, ומלאכים השומרים אותו שנאמר כי מלאכיו יצוה לך וגו'. כתיב אל אמונה ואין עול. כשם שנפרעין לעולם הבא מן הרשעים אפילו בעבירה קלה, כך נפרעין מן הצדיקים בעולם הזה, וכשם שמשלמין שכר טוב לרשעים אפילו על מצוה קלה בעולם הזה. בשעת פטירתו של אדם כל מעשיו נפרשין לפניו, אומרים לו עשית במקום פלוני והוא אומר הן, אומרים לו חתום וחותם שנאמר ביד כל אדם יחתום. ולא עוד אלא שמצדיק עליו את הדין ואומר יפה דנתוני, שנא' למען תצדק בדברך וגו'. אמר שמואל הישוב בתענית נקרא חוטא. סבר לה כר' אלעזר דאמר הנזיר בשביל שציער עצמו מן היין קראו הכתוב חוטא, שנאמר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, המצער עצמו מכל מאכל ומשתה לא כל שכן. ומפני מה כתיב בו קדוש יהיה, משום דמדכי נפשיה [6] מטומאה. ור' אלעזר פליג עליה ואמר המצטער עצמו לשם שמים, כגון הנזיר וכיוצא בו, [נקרא] קדוש, כדכתיב קדוש יהיה. אם כן מה ת"ל מאשר חטא על הנפש, בנזיר שנטמא הכתוב מדבר, ומפני שנטמא נקרא חוטא.

[6] נראה מזה דדבריו היה לו גי' אחרת בכתב ההוא דמדכי נפשיה וכ"ה גי' רביני בנשום כתן.

מסורת הש"ס

[1] [בשון חיפוש כתי לא חשבתם, ערוך], [2] (ולפי לדיק בתור לריך לעבר עצמו עם הלבור שכן מלינו בתשם רבינו שלינר עלמו וכי כך אי' בשבלות פ' האחיו סימן קכנ), [3] חגיגה כח. [ע"ש כתה שיעיסן], [4] נ"ז שם, [5] [ל"ל מלמד שבשעת. כך אי' בשבלות], [6] [ל"ל בפרשן וכ"ל בשבלות"], [7] [ל"ל הן], [8] [שבועות ח. שוטה כו. כריתות כו.] [ל"ק לא: מיר יש. כב. נדרים י., [9] בי' רש"ל בשר. [10] עי' בהגהת מהרי"ם בערוך שם. [11] [ב"ב ג.], [12] [ר"ה בשבלות אחרי ר"ה נקרא], [13] [ל"ל אין], [14] [בדפי שוטה יב.], [15] [ברכות לח: ולקמן יב:], [16] [וע"ע תוס' ב"ק לא: ד"ה אלא ותוס' מיר כ: ד"ה ואמאי].

הגהות הב"ח

(א) גם' כל הישב בתענית נקרא חוטא (בכר כי האי מנא) מה"מ וג"כ ס"ת שנאמר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי באיזה נפש חטא זה אלא שציער נפשו מן היין דתניא וכו' ולשמואל הא איקרי קדוש. ג"כ פירוש מדבלינ לשמואל אלמא דלשמואל לא נקרא קדוש אבל לר' אלעזר הקפר לא קשיא דלמא מודה דנקרא קדוש אלא דנקרא ג"כ חוטא אבל לשמואל קשיא דמשמע לדידיה לא נקרא קדוש ואפ"ה דמודה שמואל דעושה מלוה בגוריתו מ"מ לא נקרא קדוש וכתר כמי פריך אר' אלעזר הא נקרא חוטא דמדבלינ לשמואל אלמא דס"ל דלא נקרא חוטא: (ב) ר"ל ר"ה חסוכי בנים חסוכי בנים כמו דגרסינן בנמנמות: (ג) ד"ה שני וכו' שמלוין: (ד) ר"ה ואין עול שאין עושה דבר בלא דין: (ה) ר"ה כיד כל כל כי' ומחתים יד כל אדם על כל: (ו) ר"ה למען כי' שאתה מראה לו אמ"ל מה"ד וכי בחוה בשם חטא זה מי הרג שנקרא חוטא הס"ד ואמ"כ מה"ד אלא שציער עצמו וכו' שאין מלוה לצער עצמו כדאמרינן אבו לדיקי אי אלכי תרי עלמא וכו' עד עוניתו שמתענה מה"ד לשמואל קדוש יהיה וכו' לא נקרא קדוש הס"ד ואמ"כ מה"ד ולר' אלעזר וכו' שנטמא בתת הס"ד:

מוסף רש"י

וכפרים. תחיית עץ כמו כפיתן בנבא בתרא (ב. חגיגה סז.). אתם עדי. הוא מעיד בעצמו בכל שעות שאוכיח בפניו (שם). וכפר עליו. בגיר מתיב, מאשר חטא על הנפש. משמע שחטא בנפש אדם (ב"ק צא:). המצער עצמו מכל דבר ודבר. המסגף עצמו בתענית (שם).

רבינו גרשום

דיתיב בארבא. ליכא משום מעיינא, ואיתא משום מזוני. דאזיל מאונא לאונא. דשכיחי מזוני, משום מזוני ליכא, משום מעיינא איכא. רב פפא. הוי אכיל סני. חסוכי בנים. ולא כולי עלמא. זו מדה בינונית. שהרי מוכיחין יום המיתה, כדכתיב כי מחר נמות. ההוא דמדכי נפשיה. כלומר, שנזיר שמצער עצמו מן הטומאה קרוי קדוש, ולא לישב בתענית. הרוא. אשר חטא על הנפש, דמסאב נפשיה על המת.

עין משפט נר מצוה

לה א ב מיי' פ"ג מהלי' תעניות הלכה ח טוש"ע ס"ת (סימן רמ סעיף יב) וסי' תקנד סעיף ד:
לו ג טוש"ע שם סי' תקנד סעיף ה:

תורה אור השלם

1. ברעב פדך ממות ובמלחמה מידי חרב: איוב ה כ
2. ויוסף ילד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב אשר ילדה לו אסנת בת פוטי פרע כהן און:
בראשית מא נ
3. והנה ששון ושמחה הרג בקר ושחט צאן אכל בשר ושתות יין אכול ושתו כי מחר נמות: ונגלה באזני יי צבאות אם יכפר העון הזה לכם עד המותן אמר אדני אלהים צבאות:
ישעיהו כב יג-יד
4. אתיו אקחה יין ונסבאה שכר והיה כזה יום מחר גדול יתר מאד:
ישעיהו נו יב
5. הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק:
ישעיהו נז א
6. וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה ואהרן וחור תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד ויהי ידיו אמונה עד בא השמש: שמות יז יב
7. כי אבן מקיר תזעק וכפים מעץ יענה:
חבקוק ב יא
8. כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך:
תהלים צא יא
9. אל תאמינו ברע אל תבטחו באלוף משכבת חיקך שמר פתחי פיך:
מיכה ז ה
10. אתם עדי נאם יי ועבדי אשר בחרתי למען תדעו ותאמינו לי והבינו כי אני הוא לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה:
ישעיהו מג י
11. הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא:
דברים לב ד
12. ביד כל אדם יחתום לדעת כל אנשי מעשהו:
איוב לז ז
13. לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדברך תוכה בשפטך:
תהלים נא ו
14. ועשה הכהן אחד לחטאת ואחד לעלה וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וקדש את ראשו ביום ההוא: במדבר ו יא
15. כל ימי נדר נזרו תער לא יעבר על ראשו עד מלאת הימים אשר יזיר ליי קדש יהיה גדל פרע שער ראשו: במדבר ו ה

רבינו חננאל

והמרעיב עצמו בשני רעבון ניצל ממיתה משונה שנאמר ברעב פדך ממות. אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון.

---

[1] נולדה בין החומות ואומו העת עת רעב היה ועי"כ שימשו מטותיהן בשני רעבון ים לומר דלכ"ע לא הוי אסור אלא למי שרוצה לנהוג עצמו בחסידות ויוסף לא שימש אבל שאר בני אדם שימשו: [2] אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון שנאמר ויולד יוסף בן שנים בטרם תבוא שנת הרעב. [3] בזמן שישראל שרויין בצער אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלום עליך נפשי ואם עושה כן עליו הכתוב אומר והנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן אכול בשר ושתות יין אכול ושתו כי מחר נמות. [4] כל המרעיב עצמו בשני רעבון ניצל ממיתה משונה אמר ריש לקיש אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון שנאמר ויולד יוסף בן שנים בטרם תבוא שנת הרעב. [5] הצדיק אבד ואין איש שם על לב כי מפני הרעה נאסף הצדיק. [6] אלא יצער אדם עם הצבור שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הצבור שנאמר וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה וכי לא היה לו למשה כר אחת או כסת אחת לישב עליה אלא כך אמר משה הואיל וישראל שרויין בצער אף אני אהיה עמהם בצער וכל המצער עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור. [7] ושמא יאמר אדם מי מעיד בי אבני ביתו של אדם וקורות ביתו של אדם מעידים בו שנאמר כי אבן מקיר תזעק וכפים מעץ יענה דבי רבי שילא אמרי שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם הן מעידין עליו שנאמר כי מלאכיו יצוה לך רבי חידקא אומר נשמתו של אדם היא מעידה עליו שנאמר משוכבת חיקך שמור פתחי פיך ויש אומרים אבריו של אדם מעידים בו שנאמר אתם עדי נאם ה' אל אמונה ואין עול אל אמונה כשם שנפרעין מן הרשעים לעולם הבא אפילו על עבירה קלה שעושין כך נפרעין מן הצדיקים בעולם הזה על עבירה קלה שעושין ואין עול כשם שמשלמין שכר לצדיקים לעולם הבא אפילו על מצוה קלה שעושין כך משלמין שכר לרשעים בעולם הזה אפילו על מצוה קלה שעושין צדיק וישר הוא. [8] (אמרו בשעת) פטירתו של אדם לבית עולמו כל מעשיו [9] (נפטרין) לפניו ואומרים לו כך וכך עשית במקום פלוני ביום פלוני והוא אומר [9] (הין) ואומרים לו חתום וחותם שנאמר ביד כל אדם יחתום ולא עוד אלא שמצדיק עליו את הדין ואומר להם יפה דנתוני לקיים מה שנאמר למען תצדק בדברך אמר שמואל כל הישוב בתענית נקרא חוטא. [10] סבר כי האי תנא דתניא ר' אלעזר הקפר ברבי אומר מה תלמוד לומר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי באיזה נפש חטא זה אלא שציער עצמו מן היין והלא דברים קל וחומר ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא המצער עצמו מכל דבר ודבר על אחת כמה וכמה ר' אלעזר אומר נקרא קדוש שנאמר קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו ומה זה שלא ציער עצמו אלא מדבר אחד נקרא קדוש המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה ולשמואל הא איקרי קדוש ההוא אגידול פרע קאי ולר' אלעזר הא נקרא חוטא ההוא דסאיב נפשיה ומי אמר רבי אלעזר הכי והאמר ר' אלעזר לעולם יומד אדם עצמו כאילו

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com